

Издази Суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ за годи-
ну ф. 6, за по године ф. 3,
за четврт године ф. 1 и
50 новчића.
За АУСТРО-УГАРСКУ
за годину ф. 6, за по год.
ф. 3, за четврт године ф.
1 и 50 новчића.
За СРБИЈУ за годину
ф. 7 за друге земље ф. 8.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

Претплата шаље се у
плаћеним писмима непо-
средно администрацији „Гл.
Црногорац“ на Цетиње, а
може се и картом упут-
ницом на пошту у Котор.
Дописи пишу се уредниш-
тву. Рукописи се невраћају.

За огласе плаћа се од
реда 5 новч. За огласе веће
и на дуже вријеме мање.

НЕЋЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ТЕЛЕГРАМИ „ГЛАСА ЦРНОГОРЦА“.

ЗЕМУН, 15. Фебруара. —
Данас први састанак скуп-
штине. Пуномоћства преда-
на, у сриједу отварање. Из-
глед неизвјестан.

Инглешка лођика.

Софиите, који своју вјештину употребљују, да заслијепе и заблену неразумиљајућу масу, владају се као и све друге варалице, чувајући се да своје наопако, изврнуто суђење јасно изразе. Они их заматавају на најлукави начин у стотруке замршене форме и испреплетене реченице, које невјешто око људског ума заведе и варију тобожњим блијеском истине. Своје илузije они представљају обично дугачким разлагањима искићеним ораторским разматањем тако, да ту треба особито проница-
тељна и вјешта духа, који ће да то чаратанско плетиво у његове прво-
битне конце разглоби и размрси.

После гласовитијех грчкијех софиста, који по обдубљеној логич-
кој операцији добише свој назив, тешко да се ко нашао, ко би их у тој вјештини стигао; но у најновије вријеме би рекао да је та класич-
ка школа нашла посљедоватеље, који ју превазилазе и прегјечу: Поли-
тичари владајуће инглешке партије изабрали су за метод свога држав-
ништва софистичку теорију. Одржа-
ње Турака, то је алфа и омега њихове политике. Зато је нужно, да Турке преставе свијету, као чедан мирољубив, марљив и за културу способан народ. Дочим онога, ко би на тако невин народ нападао, треба да осуђују, као нарушница мира и као насилника.

На овом путу служе се Тори-
јевци познатим начином варљивог су-
ђења, *circulus vitiosus in probando*:
Рат је највеће зло по народе; ко и-
де у рат чини злочин; Русија хоће
рат, и она је злочинац, проти кога
треба да устане све, што љуби
мир.

То је била девиза инглешког
кабинета и од туда потекоше оне
његове изјаве: „Хришћани у Тур-
ској већи су варвари него Турци.
(Тако је тумачио летос Дисраели
Бугарске покоље). — За Турску
спремни смо мач потегнути, и зато
није ни једна земља спремнаја од
Инглешке. — Инглешка није земља
која би се имала питати, можели от-
ворити другу или трећу војну. Она
ће радо започети рат, да обезбједи
право (Турске). — Ако падне Тур-
ска, доћи ће мјесто ње анархија. —
Протестујемо проти сили према Тур-
ској. — Инглешка неће употребити про-
ти Турској, силе; и т. д. и т. д.“

Инглешкој влади био је једини
задатак дакле, да турске злочине, ко-
јима једнакијех историја непозна, у-
блажи и покрије, а сву кривњу да
свали на хришћанске мученике и на
њихову бранитељицу Русију. А то све
за то, јер јој је било стало до тога,
да обезбједи своју чифутску шпеку-
лацију на иттоку средиземног мора,

коцу или онако као у Батаку. Није
дакле Дерби требао да тек увјерава,
„да проти Турској неће употребља-
вати силе“. Јер свако, ком није мо-
зак помућен и ко хоће да се ништо
замисли, зна, да Инглешка неће ника-
да устати проти турском насиљу, ко-
је она баш подржава и које је крим-
ским ратом дато Турцима као при-
вилегија проти Хришћанима.

„Ми нећемо Турској помагати, а
нећемо јој ни одмагати“. Томе не тре-
ба коментара. Инглешка нежели вели-
ке и снажне Турске, и зато јој не-
може помагати да се дигне на своје
ноге, јер онда престала би бити еко-
номни вазал велике Британије. Одма-
гати Турској исто неможе, јер би у-
мјесто тога изгубила економног ваза-
ла, устали самостални и Инглешкој
несродни народи, који би, као што се
она боји са сваким прво и радије у
трговинске и политично пријатељске
одношаје улазили него са Инглешком.

И тако ето дође, да су торијев-
ској чифутарији на пр. покоји у Бугар-
ској, као што нам их приказују брежуљци
мученичкијех кости у Батаку и Та-
тарбазарцику, давање, гњечење, садо-
мија, срамотење жена и одвођење де-
тијех у робство, набијање на колац,
бацање у тамнице, допортације, пого-
реле хиљаде села, по Босни, Херце-
говини, Старој Србији и Бугарској,
пропадање стотина хиљада бјегунаца
од разарнијех болештина у туђијем
земљама, — све то да је сретни мир
и покој, проти коме Инглешка „неће
употребљавати силе“!

Миру правом да грози цар Алек-
сандар, који је дигао војску, да с њом
разори пакао ужаса и грозота на
балканском полуострву? — Ето чуда,
Инглези хоће да докажу, да се је
свијет изврнуо: Што се прво назива-
ло црно, сад се зове бијело, што
се прво звахе добро данас се имену-
је зло; што се је прво звало човјеч-
ност, данас је злочинство. То је ос-
нов инглешкој педагогији, у којој свој
народ васпитавају и хоће Јевропу да
поучавају. Но нек се пристрпи Ин-
глешка, па да види посљедице тога
васпитања, ако Бог да, у својој кући!

Политички преглед.

— У прошлу сриједу о поноћи из-
ашло је примирје међу кнежевинама и
портом, која се је одма постарала, да се
исто даље продужи, предложивши нашој
влади у ту цијел рок од 20 дана. Да
турски предлог о продужењу примирја
није у свој цијелости усвојен, то је из-
вјесно, но дали је порта на тако модифи-
кован пристао, то се до овог часа не-
зна. Свакако види се из њезина журба-
ња, да јој је до што скорније закључења
мира много стало. Наши пуномоћници
биће данас веће стигли у Цариград, и
сва је прилика, да ће ту наћи продуже-
но примирје, које ће, сва прилика бити
врло кратко.

Данас нема никога, ко би скорашњу
руску акцију нијекао; у том се слажу
сви гласови, како из турскофилскијех
тако и из нама пријазнијех извора. Пре-
ма томе биће свакако удешена и радња
нашијех одасланика у Цариград. Да ће
мо ми мирно гледати, ће се Русија бије
с нашијем душманином, то ваљда неће
нико вјеровати.

— Лудница на Босфору пове-
ћаће се једним екземпларом више. Све
вијести слажу се у томе, да је султан
Абдул-Хамид полудио од пјанчевања.

И такву владу протезира Јевропа.

— На ушит Дилкеа одговори Бурке
у доњем дому, да влада ин-
глешка намјерава одговорити на руску
околичност, али незна управ кад, јер то
зависи од околности. Да се мора почека-
ти, док се види како ће се свршити пре-
говори о миру међу кнежевинама и пор-
том, и док се сазнаду напори остале Јев-
ропе у овој ствари јевропејског зна-
чаја.

На наводе Гледстонове одговори
Харди, да се влада не сматра ријешеном
уговора од г. 1856. и 1871.; ако је Турска
везана тијем уговорима, то да он јасно и
перемиторно тврди, да је и остала Јев-
ропа према Турској обавезана.

Бурке даље одговори на једно
питање, да се је инглешка влада код
српске заузела за равноправност Чифута
и Армејана у Србији. — Можели бити
веће и безобразније ироније!.. А како
се заузимље та чифутска влада за Хриш-
ћане у Турској!

— У Цариграду грози грађански
рат; сваки дан изгледају тамо побуну
коју софте припремају.

— Из Москве јављају, да је међу
предстражама руске и турске војске на
Кавкаској граници дошло до сукоба.

— Из Тифлиза јављају, да је Руси-
ја склопила са Перзијом уговор, по ком
се шах обвезао, да ће сакупити на гра-
ници багдатеког вилајета 30,000 вој-
ске.

— „Аж. Хав.“ јавља из Цариграда
8. Фебруара: „Данас је била конференци-
ја међу српскијем повјереницима и Сав-
фет-пашом. Конференција је трајала три
сата. Расправљало се питање о гаранци-
јама. Порта као да није нахана, поставити
неке тачке као коначне услове. Министар-
ско ће вијеће сутра израдити основу за
уговор мира. Странке желе искрено, да
се споразумљење постигне.“

— 10. о. м. отворио је цар Вилим
њемачки државни сабор у Берлину са
престонном бесједом, у којој у погледу ис-
точног питања следеће стоји: Њемачкој
пријете мање него другим земљама опас-
ности, које би могле настати из неријеше-
на источног питања. Њемачка је полити-
ка још из почетка неусколебано остала
увјек иста. Цариградска конференција, на
жалост, неуспједе, да склопи Турску на
попштања, која су јевропске државе ци-
јениле, да морају предложити на корист
човјечности и успоставе мира. Но цари-
градска конференција учинила је ипак,
да хришћанске државе дођу до споразум-
ка о мјери јемства, која се имају тражи-
ти од Турске, што прво конференције не-
бијаше. Тијем је сада задовољен чврст основ
нади, да ће се мир између држава сачу-
вати, ако Турска и неведе оне преиначе
у корист њезинијех хришћанскијех под-
ника, као што их је конференција при-
знала као јевропску нужду. Ако остану
неиспуњене наде, које се у овом погледу
односе на турска увјеравања и на започе-
та преговарања о миру са кнежевинама,
тад ће се влада и надаће осјећати дуж-
ном, да и у том питању, — у коме ње-
мачке користи непроницују јој одређен
правак понашања, — уложи свој утицај
на одбрану Хришћана у Турској и на са-
чување јевропског мира, а нарочито на
узддржање и учвршћење тијеснијех и доб-
ријех одношаја са савезнијем и пријатељ-
скијем владама.

Преглед новина.

„Реформ“ под насловом: „Четири
мала фактора источног питања“,
расправља неопходност споразумљења међу
Црном Гором, Србијом, Румунијом и Грч-
ком, те говорећи појединце о свакој од
овијех земаља и предбацујући издајство
последњима у српско-турском рату вели-
о Црној Гори следеће:

„Кнежевина Црна Гора заслужује
да се најприје спомене, акопрем је најма-
ња међу све четири државе. Но она је
одад се самостално у повјести напомиње
играла много знаменитију улогу, него те
друге много веће државе. Име „Монте-
негро“, дали су јој Млетчани. Турци је
називљу Кара-Дагх а славенски житељ
Црна Гора. Ова мала кнежевина је див-

протекцију Јевропе и потпору, што је до-
бива од Русије, Аустрије и Француске.
Има много десет и двадесет пута већијех
држава, које толико незабављају ни пов-
јести ни политике као малена Црна
Гора.

Она обухваћа већим дијелом крпе-
вито горско земљиште од 80 четворнијех
миља, а по бројању од 1864. износи јој
становништво 196,238 душа. Они спадају
српском племену, и исповиједају са из-
нимком неколицине католика грчко-источ-
ну вјеру.

О овим Црногорцима, изложенијем
погрдама славенскијех душмана пишу
непристрани етнографи оваке карактерне
пртице: „Лијена су и јака стаса са пле-
менитим и охолним потезима лица, окрет-
ни и сигурни у својем кретањима и от-
врднути за све тегобе, сачињавају Црно-
горци један од најзанимљивијих пучанства
Јевропе, како у погледу својијех обичаја
и друштвеног стања тако и у погледу
своје судбине у ратовима. Више као шета-
јући пастир и вратоломни ловац, сачу-
вао је Црногорац изворност свога карак-
тера, која се изражава у неприпитомље-
ној дивљини и страствености, у лукавости,
осветљивости самообрани, али и у веле-
душној храбрости, неограниченој љубави
за слободу, скрајној умјерености, у задо-
вољству, простијем чистијем обичајима и
ненадутој и ако простој природности. О-
вај народни карактер те саразмјерно
јако напућење земље, крај мршавости зем-
љишта и поманкава индустрије, дају
Црногорцима печат удивитељни народа
који би, да дођу на игру вијерски и на-
родни интереси, могао постати најрато-
борнијем војничким народом“. У средњем
вијеку спадаше Црна Гора великом срп-
ском царству, али као самостална кнеже-
вина, Зента или Зета названа, са својем
поглаварем. Кад српско царство подлеже
Турцима, прогласи се зетски кнез, Ђуро-
Балша, зет цара Лазара, погинулог у бо-
ју на Косову, за савијем независна. Од
тада брђаше се Црногорац у скоро неп-
рекидним ратовима од турске навале, гу-
бећи све товише земље, док се најпошље
неограничише на брда. И овђе одржање
са несаваљивим Јунаштвом своју неза-
висност непризнавши никада врховног
господства Турске те заслужују ради тога
дивљење и вјековиту славу.

Устав кнежевине Црне Горе је кон-
ституционалан. Књаз је носилац државне
власти, с којом бијаше од год. 1516. до
1852. окончана и највиша духовна власт,
коју је вршио један владика, примивши
своје посвећење од свет. синода у Петро-
граду. Књазу на руци стоји вазда сенат,
кога сачињава 16 чланова, који су изаб-
рани из најодабранијех обитељи. У важни-
јем приликама сазивље се народно заступ-
ство у скупштину. Црна Гора недржи ни-
какве стоеће војске, него само књажев-
ску тјелесну стражу и мали кор за сви-
ту; но за одбрану земље стоји одушевљено
спреман сваки за оружје способни Црно-
горац. Ова народна војска може се поди-
ћи преко 30.000 људи, а колико су у
стању они урадити виђели су Турци и о-
вога пута. Јуначки ратови Црногораца
могу се несамом приспобити највећим
ратнијем дјелима Грка и Римљана, којима
се учеша се младеж у школама дивн, но
они стоје још изнад овијех, јер их извр-
шује један мали народић.

Данас тражи побједоносна Црна Го-
ра знатно повећање свога земљишта. На
то имаде и подпуно право, јер нише оне
крајеве, које је изгубила у рату са неп-
раведно, разбојнички отимајућим Тур-
цима.

МЕЛЕГАРИ ПРОТИВ НАМА.

Сваки дан искочи из мистериозног
хаоса источнијех замршаја по који злодух,
који ту своју тајанствену игру игра. Већ
смо навикли да равнодушно поднашамо
атентате, који чифутска и шпекулантска
софистерија од туда чини на здрави људ-
ки разум, и управља злочинске нападаје
на хуманитарно и правно чувство поште-
на човјека.

Један од таквијех нападаја очевидно
је једно дјеловладе младога краљевства и-

депеше лорда Салисберија о његовој прего-
варању са италијанским министром спољ-
них послова, Мелегаријем. Сав свијет
да нам је казао, да италијанска влада
према нама тако мисли, небисмо повјеро-
вали. Салисбери телеграфисао 30. Новем-
бра Дербију: «Његова Ексселенција (ми-
нистар Мелегари) изјавила се против ос-
новама, да се Црној Гори даде лука у
јадранском мору, јер да је сумњиво, да би
(Црна Гора) имала моћ, да се иста не-
потријеби на друге цијели до ли на оне,
на које ју желе власти ограничити». — Не-
вјеројатно, али је истина!

Шта Италија има на подножју на-
пијех гора, у Спичу, чему ли се она ту
боји, незнамо; шта ли Италија од тога и-
ма, да су Црној Гори у Спичу подвезане
ноге са узицом, које крајеве држи с јед-
не стране Турска с друге Аустрија, не-
појамно, тим више, што нам и сама Тур-
ска, увидјавши праведност наше тражбине,
пућаше већ неколико пута луку Спич.
Ко ли то може одгонетати, што су у овом
случају према нама сиправедливи и сами
Турци од италијанске владе.

Да би смо рекли, да се она боји на-
шега супарништва на јадранском мору,
то неможе бити, јер лука Спич неможе
до те улоге никада доћи, и јер итали-
јанска влада, би рекао, и нема никакве
поморске политике, дочим подупири ит-
аљенско господство на средиземном мору
и његовијем депенденсама, које су Итали-
ју, већ скоро обухватиле, као рибу у
мрежи. Ако иде Италија у рачун, да у
ту мрежу добровољно лети, нек јој буде;
али јој замијерамо, што из те мреже хоће,
да и нама запријечи, да се у јадранском
мору и неокучамо.

Неправда је гњечила и италијански
народ, и он ју је коначно савладао у
славној борби, у којој је и преузв. г.
Мелегари јуначки учествовао док ју није
одстранио. Вара се дакле г. Мелегари,
да је, нечувена и брутална неправда, ко-
ју нам је Јевропа на подножју наших бр-
да, око Спича, довијека опстојати управ
онако, као што су се варали и они, који
су држали, да је италијански народ само
за то, да наклађује јевропске освајаче
својим вапајем и пропањем у неправ-
ди. Вара се сваки овај, ко мисли, да се
оно брвино, што је постављено, да Црно-
гораца непушта к мору, никада дигнути
и укловити неће. И дијете црно-
горско и сав неоповарени свијет знаде
добро, да она риза земље уз море, што
је Црногорац може каменом пребацити,
није њему узета за то, што је некоме
треба, него јединствено за то, да се на-
шем народу одузме најглавни услов ње-
говог опстанка, да је то злочин, којим се
намјерава уморити наш народ. Овај злочин
мора престати, а биће кажњен тијем, што
ће га се његови починиоци стиђети. Чу-
димо се, да г. Мелегари, јучерашњи борац
за слободу, то злочинство подупири, и да
је промјенио тако брзо своју девизу:
«слобода народима» — у «смрт народи-
ма»!

Црногорска трговачка лука, ако би неком
хаснила, то би после нас највише италијан-
ској трговини. За то увиђети, нетреба би-
ти особит вјештак. И дијете ће боље схва-
тити интересе италијански у том погледу,
него га је поњао г. Мелегари. Има ћемо
прилике, да се на то наскоро обазремо.

РУСКА ВОЈСКА.

«Пол. Кор.» приопћује из поуздана
извора следеће податке о снази руске
војске. Разумије се, тако пише тај лист,

ПОДЛИСТАК.

ГЛЕДСТОН О ХРИШЋАНСКИМ НАРО-
ДИМА ТУРСКОЕ.

(Свршетак.)

Овога часа преда мном су три
књиге ове врсте: прва дјело једног вели-
ког ауторитета њемачког у међународном
праву; друга, дјело једног веома способ-
ног Белгијанца; а треће, једног чувеног
италијанског правозаступника. Ниједан од
ове тројице несумња: да је наша дужност
загледати у стваре у Турској. Наш
Италијанац вели: «да Турска у самој
ствари и није држава; да Турци нијесу
никада постојали у Јевропи као народ, и
да њихова држава незаслужује то име». По
његовој оцијени Турчин вјерује у сво-
је право господовања над другим народи-
ма, и недопушта никакве друге одношаје
између себе и ових од оних, који би се
имали састојати у апсолутном господаре-
њу једне и апсолутне потчињености друге
стране. Но сад прелазећи на саму историју
ових покорених народа ми ћемо виђети,
да је Бугарска на пр. прије постојала као
засебна и независна држава, по Турци су
е у четрнајестом вијеку заједно са срп-
ском царевном оборили. Истина српска
држава је у почетку признавала само су-
зеренство Турске — т. ј. била вазална

да су неистините све верзије о стучену
уљевљу најместо барута, да је требало
војнике опајати, да се ћерају у железнич-
ка кола, да су читаве пуковније пет дана
биле без хране и т. д. Нема сумње, да
Русија у овај час има на јужним својим
међама војску, која је у посве правом
размјеру са бројем њезине народности.
Могуће, да би та војска у ће чем могла
бити боља, но она је врсна стати уз бок
свакој другој јевропској.

Турска влада није се онако напирала
у рату против Србији и Црној Гори
као сад. Премда је напрегла сву снагу,
није скупила више од каквих 100,000
људи у Бугарској и 60,000 у Арменији.
Против тој војсци мора се руска снага
сматрати више него ли dostatном.

Мобилна руска војска састоји овај
час од 20 пјешачких дивизија (од 48 ди-
визија свеукупне војске), од 3 бригаде
стријелаца (свих има 8), од 9 коњанич-
киј одјела (од 20), од 150 разних бате-
рија и од више него ли 500 тешких топова
за опседање. Ова војска, која изнаша
двје петине све војске, порадијењена је
овако:

У Транскавказији спрењене су
под ђенерал-адјутантом Лорис-Мелиховом,
да могу сваки час прићи преко међе: 4
пјешачке дивизије, 1 бригада стријелаца,
2 дивизије коњаништва, 9 пуковнија ку-
банских и теречких Козака, 35 пољских
батерија и каквих 150 тешких топова за
опседање. Свега скупа има у тој војсци
115,000 људи и то 95,000 комбатанта. У те
бројеве нијесу урачунане сталне посаде у
Александропољу и у другим пограничним
тврђавама. По тијем мјестима има 4—5000
људи.

Обале црнога мора од Крша до А-
кермана чувају под ђенералом Себеком 4
пјешачке и 2 коњаничке дивизије, 28
пољских батерија те посаде у Крчу, Ода-
кову, Бендеру. Акерману и 30 другим ма-
њим мјестима. Укупно је те војске 100,000
људи а међу њима 80,000 комбатанта.

У Бесарабији и то између молдав-
ске међе и разкриша Жмериске и раскри-
шћа одеске железнице размјештена је под
врховним заповједништвом великога кнеза
Николаја јужна војска на густо. Она са-
стоји од четири војна кора од 8 пјешач-
ких дивизија, од 1 бригаде стријелаца, од
4 коњаничке дивизије, од 12 козачких пу-
ковнија (оцем оних, које су подијелене
дивизијама), од 60 пољских батерија и од
300 тешких топова за опседање. Ако бу-
де требало, може се топова још и више
добавити. Уз војску је много поштона и
пионира за прелазак преко Дунава те не-
колико дјела морнара за бој на ријечи.
Сва та војска са обскрбништвом и здрав-
ственим особљем броји 200,000 људи, ме-
ђу којима је 150,000 људи за бој. Тјелес-
на стража великога кнеза састоји од ес-
кадрона кубанских и ескадрона теречких
Козака из царске пратње.

Између Каменце, Подолскога, Кије-
ва и Владимир-Волынского стоје као при-
чува јужне војске 4 дивизије пјешачтва,
1 бригада стријелаца и 1 коњаничка ди-
визија. Та је војска као и сва остала за
рат спрењена те се може одмах ставити
у прве редове. У њој има 75,000 људи и
то 60,000 за бој. Од Козака мобилизирано
је 10 пуковнија другог ставања и не-
колико батерија; свега 10,000 људи.

Напоследку постављена је војска и
за допуњавање, ако буде што требало на-
допуњивати. У приправи је таквих војника
100,000. — Русија скупила је више од

истој — али доцније са свим под турско
иго подпадне. Тек 1804 учине Срби озби-
љан покушај да турски јарам са себе
стресе; и после дуге и крваве борбе да-
нашња Србија буде 1829.—1830. г. за «сло-
бодну» призната. На овом мјесту можемо
сад навести: да у Босни и Херцеговини
живи исти српски народ што и у самој
«слободној Србији». А овај нам факт мо-
же објаснити зашто је ова (т. ј. Србија)
у толикој мјери симпатисала са горњим
побуњеним крајевима да је и сама у бор-
бу ступила. Многима то за чудо било, да
Србија тако слаба огласи рат Турској —
земљи тридесет или четрдесет пута од се-
бе бројно јачој. Али замислите само да
је нешто наша Инглешка потпала под ту-
ђу власт, на овај исти начин на које је
српско царство под Турску, на да је после
неког времена, на пр. наш Јоркшир
или Уелс устао и у јуначкој борби јарам
са себе стресао, и своју сопствену владу
успоставио. Зар недржите да би онда би-
ло симпатија у Јоркширу спрема остале
Инглешке, као и то да би остала потчи-
њена Инглешка од Јоркшира помоћ изгле-
дала? (Одобравање). Па и тако је и са
Србијом! То је исти народ по језику и
крви — само је разлика та: што после
заједничког робовања «слободна Србија»
опустри се турској јој угњетача, а услед
тога постане узданицом осталих неосло-
бођених племена српскога народа. (Поб-

600,000 људи ради своје источне полити-
ке, а близу половица те војске стоји уз
међе и чека бојну заповјед.

ПОЛИТИКА ИНГЛЕШКЕ И КОНФЕ- РЕНЦИЈА.

Следеће извјешће у Инглешкој пла-
вој књизи, које послао сер Х. Елиот из
Цариграда од 10. Децембра по р. описује
тадање расположење у турским кругови-
ма. Депеша гласи:

Милорде! Ја опажам у инглешким
новинама да преотима мах увјерење, да се
нетреба бојати више никакве даљне по-
тешкоће, ако се маркиз Салисбери и ђе-
нерал Игњатијев могу споразумјети гледе
одредаба, које се имаду очекивати од
порте, јер да се само по себи разумијева,
да ће царска влада на то пристати. То
држим ја за потпуну обејену. Сједињени
поступак велике Британије и Русије мора
имати огромну важност код порте; а уп-
лив владе Њеног Величанства као прија-
тељског савјетника није више онај исти,
који је био недавно. Изјава знаменитих
особа, да би се Турци из Јевропе морали
проћерати, узбуђује неповјерење против
ономе, што ми сугласно са Русијом бран-
имо. Цијели је народ увјерен о том, да
га кани напасти Русија, закључно опири-
ти се, на колико то стоји у његовој моћи,
и тај ће одпор сигурно бити живаљ, ако-
прем вјеројатно узалудан; али Турци ве-
ле, да би била мања срамота, да буду
силом проћерани из своје земље, него ли
да буде отуд ескамотирали. Хришћански
народ опонира исто тако једногласно про-
тив руској навали као и Турцима, јер зна
да се она заузима у интересу посебне на-
родности, које се боји и коју презире. А-
копрем ће маркиз Салисбери ваше лорд-
ство извјестити о свем, што је у савезу
са напредовањем расправа конференције,
то ипак сматрам својом дужношћу, да вла-
ду Њеног Величанства гледерасположења
народа, које се мора уважити, ако се о-
чекује успјешан свршетак, и које се немо-
же дознати у мало дана, упозорим на те-
куће. Ја се према ономе, што дознајем,
надам, да ће турска влада бити приправ-
на дати већину концесија, које се крећу
у границама темеља, на којима је она
прихватила конференцију; али ако се
предложе мјере, за које држи да се про-
тивте обвези, да се територијална цјело-
купност и неодвишеност порте имају што-
вати, онда ће њезин одпор бити врло ве-
лик и вјеројатно такав, који се не да свла-
дати. Она зна, да ће њезин положај, ако
се конференција изјави и ако ради тог
што је одбила предлоге, које су подупи-
рале све власти, настане рат, бити гори
него ли је био прије, али тај је изглед,
како ја мислим, неће суздржавати. Такав
догађај био би страшно несретан, не само
ради положаја, у који би ставио Турску,
већ и за то што би ослабио јакост про-
свјета, који би влада Њеног Величанства
жељеле подићи против присилним сре-
ствима, која би Русија можда пригрлила
услед тога, што су одбијени предлози, ко-
је она сама одобрила.

Једна депеша лорда Дербија на мр.
Думлаје, британскога посланика у Брусе-
љу, датирана спољни уред, 26. Фебруара
1876. по р. разјасњује питање о белгиј-
ској окупацији. У њој се вели:

Сире! Барон Солојн јавио ми је да-
нас, да му је Викомте д'Аспремон-Лин-
ден, наложио, да учини следеће примјет-
бе о потакнутој окупацији Бугареке са
белгијском војском. Оне су, рече он,

равање.) Ово исто важи и за Црну Гору
о којој ћемо мало даље говорити. Ја сам
напоменуто мало прије да Турци као
владајуће племе непризнају једнака гра-
ђанска права, потчињеним народима хриш-
ћанским. А за опширно објашњење ово
могао бих вас упутити на ново дјело Г.
Еванса о «Босни», у коме он износи на
видик стидно и нечовјечно поступање
турско са хришћанским поданицима те
провинције. У додатку оног што је Г. Е-
ванс описао ја могу навести: да данаш-
ња система управе у Турској јако нали-
чи на систему под којом су Црнци робо-
вали. У нечему може се рећи, ова по-
слеђња боља је од прве а и у другим по-
гледима је много гора. Гора је на прили-
ку ова (турска) система од црначке у
томе: што су Црнци као раса, робовали
раси вишој од себе; али у Турској на
жалост било је обратно, јер тамо је ви-
ше племе служило нижем од себе. Обје
су системе, пак, једнаке у толико: што,
макар какву неправду гота своме робу у-
чинио он је вагда био стварно осигуран
против постигнућа казни, а то поглавито
за то што свједочба послеђњег по себи
није никада важила. Истина Турци обе-
ћаше 1856 год. да ће ову неправду ук-
лонити, али то се ни до дан данас не у-
чини. Из књиге г-ђа Макензије и П-
бијево може се најбоље виђети: како је
овако стање ствари потврдило основу сва-

изражавале по краљу потврђене назоре
белгијскога кабинета, да је Белгија са
свог особног гледишта задовољна својом
судбином; да није њезина дужност, да
преузме улогу вјешања у питања, која се
не изравно нетичу и да захтјева да се
то чини. То да је била њена политика у
прошлости, и то да је политика, коју би
увјек настојала следити, кад би се имала
освртати само на своје искључиве аспира-
ције и на своје властите интересе. Но ако
би имала насупрот стати једнодушну мол-
би велевласти, које од ње с приволом
порте захтјевају службу, коју би она ка-
ко би се чинило, могла дати, онда да би
најповорнијом брижљивости испитивала
поднијети јој предлог; онда да би имала
одлучити, би ли пројектирана комбинаци-
ја могла имати практичних и успјешних
резултата, неби ли искључиве мјере пре-
корачивале границе, којих прекорачити
неби се осјећала овлашћеном, и били у-
таначења у цијелости узета давала потпу-
но јемство. Она да би имала отворено и
небојећи се, да ће повриједити каква раз-
борита осјећања, рећи, да својим подани-
цима недопушта да рескирају пустиловину,
која би се свршила катастрофом. Она да
би наравно имала уважити и питање, кад
би оно у истину настало, би ли дужност,
да помогне уздржати опћи мир, могла са-
мо надлежати и били ју једино она имала
испунити. Ја сам одговорно, да, пошто
предлога конференције порта још није
примила, и пошто на несрећу није немо-
гуће да ће их одбити посве или дијелом,
за сада није потребно, више учинити, не-
го обећати, да ће се приједбе његове
владе, или онај дво истах, који се тиче
Белгије, брижмо уважити.

3. Јануара 1877. послао је лорд Дер-
би лорду Лионсу у Паризу следећу де-
пешу:

Милорде! Данас по подне посетио ме
је француски посланик те је желио у
имену своје владе знати, што каним од-
говорити на предлог Италије, на-
ме да заступници, у случају да Турска
одбије предлоге конференције, неби се и-
мала растати, већ оставити Цариград и
своје сјединице држати у ком мјесту изван
Турске. Ја рекох, да сам истом јуче пр-
ви пут чуо говорити о тој идеји, и да још
незнам, што о том у опће власти мисле.
Према томе да би могао изразити само
особно мњење, али мени да се чини, да је
тај предлог отворен озбиљним приговорима
и да непружа ни једне једите користи.
Влада Њеног Величанства да се од по-
четка противила конференцији, која вијећа
о турским пословима у којој бесједи за-
ступник порте. Такође да није јасно, што
би имала чинити нова конференција. За-
даћа да јој узможе бити, да међу власти-
ма произведе сугласје, јер оне су већ
сложне; задаћа да јој такође неможе
бити, да се порти нанесе сила, јер упо-
требу присилних средстава, да је Инглешка
изрично занјекала. Какав дакле има би-
ти резултат њених сјединица? Ја сам до-
дао још као трећи разлог против основи,
да је инглешки заступник на конферен-
цији члан кабинета и начелник једног
важног државног одјека и да се његова
одеутност из Инглешке неможе непра-
ведно продужити.

САВФЕТ-ПАШИНА ОКРУЖНИЦА.

«Келн. Цтг.» приопћује окружницу,
коју је Савфет-паша по налогу Мадхат-
паше послао портиним заступницима у и-
ноземству, да прецизира становиште ос-

ког грађанског права, и како су услед
овога Срби ван граница «слободне Србије»
често у очајање довођени и оружане по-
кушаје чинили да своја права и слободу
задобују. Овако је дакле, у опште гово-
рећи, стајало са неослобођеним дјелови-
ма народа српског, али неку морамо сад
рећи и о ономе дјелу истог, који живи
у крају што се зове Црна Гора. Црна Го-
ра је по том мњењу једно чудо у исто-
рији. — У кратко говорећи, засебна ис-
торија ове малене земље почиње од дан-
кад оно сјеверне обале јадранског мор-
у XV. вијеку подлеглоше турској навали.
Један дво тамошњих становника не хте-
де пристати ни на један од горе помену-
тих услова — т. ј. не хтеде ни давати
своје главе, да им се сјеку, ни откупљивати
их, ни најзад турчити се. Они с тог
одоше у горе — у оне врлетне и готово
неприступне углове који склапају грани-
це данашње Црне Горе — па тамо и о-
таше. За љубав своје вјере и слободе ка-
и свачег оног што чини живот сретне
и драгим, ови људи оставе своја добра
имања и повуку се у оне кршвите пу-
тиње да тамо, ма и са маушњим сре-
ствима борбу за опстанак продуже. То
очајну, борбу они су и водили готово
без прекида, против цијеле силе отома-
ске — ево већ пуних 400 година. (Одо-
равање.) Тај чудесни народ још је тај
и он је и у последњем рату против т-

манске владе према неуспјелим расправама конференције. Списе садржава у битности следеће:

На почетку означаје нота, да су расправе жалебно ријешене, премда се је порта искрено и лојално трудила, да удовољи жељама јевропских власти, а да тиме неповриједи народно чувство нити дужности према суверену и земљи. Даље приказује окружница у кратко течај расправе конференције, те констатује, да су власти занијекале удовољити жељама порте, да власти несудјелују код именовања намјесника и код устројавања међународнога одбора по умиреним покрајинама. На свршетку обраћа се окружница равно и крупно против Ђенералу Игњатијеву овако:

Шаљући вам овђе препис последњег записника о конференцији, немогу мимовићи, да вашу позорност неосврснем на говор Ђенерала Игњатијева, који је садржан у записнику.

Ђенерал Игњатијев, говорећи у име свих својих другова, изразио је скроз и скроз неочекиване назоре о садашњим и о будућим посљедицама, ако се конференција дигне, те о употреби нашег устава. Ја нећу истицати овђе све оне тачке говора, које изјављују критику или приговоре; ова пак мјеста, која, како се чини, окривљују османско царство, да је покидало све политичке везе, које исто спадају с великом јевропском обитељи, те да је запустила дужности и права, која собом доноси тај положај, несмијем муком мимовићи.

Чини нам се невјеројатно, да би то могла бити мисао Јевропе, или да се с тога, што нема сугласја између власти и Турске о становитој, пред расправу допешеној тачки, може уништити или у питање ставити историчка страда, довршена већ има двадесет година. Исто разматрање може се употребити на остале грожње; што је изустило овлаштенник Русије. Није могуће, да је Јевропа хтела пристати уз оне ријечи, те тим Турској занјекати, да извршује права и овласти, које пристоје свакој независној држави, као што није могуће да због разноликог схваћања, било оно и врло за жалити, може прослиједити расуло међународнога права.

Очитовања Ђенерала Игњатијева, пошто су изушћена при свршетку конференције, имаду посебан значај, да су османске овлаштенике ставили у посве чудноват положај. Ништа им није могло лакше бити, него ли да су разне тачке, којих се је дирнуо, једну за другом похватили, те да су одмах све тврдње исправили, које су садржајем и обликом погрешне, но они су мислили, да се морају посве брижљиво уклањати подручја, на које се је ставио Ђенерал. А ствари, о којима је говорио, биле су тако мало у савезу с правим предметом вијећања конференције, те су тако далеко стајале изван оквира њезиних послова, да се је османским овлашћеницима много упутније чинило, да до крајње мјере врше особне обзире према заступнику Русије, и с тога су мучали.

Господа заступници осталих власти поведоме се за њиховим примјером, теће нам бити дозвољено, да у том назремо недвоумно знамење зачуђења над ријечица, којим је тврдио Ђенерал Игњатијев, да изразује мисли својих другова.

Висока порта види погубел свога положаја и нове тегобе, које би јој могао

несретни свршетак конференције доијети, но она је увјерена, да Јевропа неће тегобе повећати тим, што њу учини одговорном за неуспјех, који потјече само од уздржања двију мјера, о којима дјелатности и практичној користи може бити много препирања, и које би без сумње, пошто су опћенито забачене, биле врло ослабљене, да их прили и да тиме провргне народну част. Чини нам се немогуће, да би могли на овај начин изгубити доброхотност и симпатије Јевропе.

ЗАПИСНИЦИ КОНФЕРЕНЦИЈЕ.

Девету и последњу сједницу конференције од 20. Јануара отворио је Савфет-паша говором, у ком је настојао доказати, да је већина тражбина конференције испуњена већ постојећим законима, а друге да ће порта примити без одпора. Ограде између запада и истока, рече он, да су пале. Немогуће да би било Турској одузети права, која јој је признала цијела Јевропа. Намјештење међународног повјеренства да би порту осумњичило код њезиних властитих поданика и понизило ју испод њезиних властитих вазала. Прва тачка енглескога програма да је као битну основу конференције означила неодвисност турске државе. Последњом да се противи оно, што се сада тражи од порте. Турски министри, да буду сигурни за своје одлуке, да су се пријавили на изванредно велико вијеће, које да се једногласно изјавило против прихвата предлога конференције. Успркос томе порта да би се радо споразумити. Она с тога да предлаже, нека се именују два повјеренства, једно за Босну и Херцеговину, друго за вилајет дунавски и једренски, која би била изабрана од Хришћана и Мухамеданаца и имала надзирати провођење устава. Порта да је спремна примити предлоге конференције у њиховој новој редакцији, ако се испусте оне двије тачке, које су означене већ у предидућој сједници и које нијесу у никаквом савезу са реформама. Јевропа и Турска да страхом очекују резултат вијећања; заступници власти нека непродужују тога страха, стављајући два захтјева, којима се Турска неможе покорити.

Ђенерал Игњатијев мније, да порта од свих предлога власти хоће само оне примити, који су у сугласју са њезиним већ постојећим законима. Он би радо знао, зашто је она онда онће пристала на конференцију? Нетом чувени говор Савфет-паше свједочи да није ништа друго, до ли извадак турске протуоснове, коју су власти већ забациле. Порта да се позива на устав и забације не само тачке, које у њему нијесу садржане, него и друге, које се протежу на вјерске ствари и уведене земаљског језика. И саме оне чланке, које порта хоће примити, да окружује придржањем, које умањује вриједност ње приволе. Турски пуномоћници одвраћају, да би се дало даље говорити о свим питањима, гледи којих би се дало надати, да ће се попутити споразумак. Игњатијев пита на то, има ли повјеренство, које предлаже порта, састојати од чиновника, а на одговор, да ће се они бирати, вели, да оно ипак неби неодвисно од владе, јер би му предсјео чиновник. Турски пуномоћници опет траже, да се настави вијећање, али Игњатијев изјавља, да није мо-

ћи даље расправљати, пошто Турска забације међународно повјеренство и судјеловање власти код именовања валија.

Маркиз Салисбери изриче увјерење, да би слободно изабрано повјеренство од турске владе морало садржавати врло непријатељске елементе, а с друге стране да није моћи мислити, да ће у Бугарској бити слободни избори. Савјестно проведење устава у сјеверним покрајинама и у другим дијеловима царства британска влада да би задовољно гледала, али ради тога конференција да се није састала. Њезина задаћа да је, да успостави автономну управу јемства против злочестој управи у усталим покрајинама, а пошто порта узкраћује јемства, то конференција да нема више никаквог посла.

По том говори Игњатијев, а иза њега Савфет-паша, који одговара, да је порта учинила све могуће, да дође до споразумка. Он да држи за неоправдано, да се конференција прекине ради двију често споменутих тачака. Гроф Зичи изјавља још једном, да се он посве слаже са мнијењем Салисберија. Он а после њега барон Вертер веле, да су ове двије тачке најважније у цијелом програму конференције. Савфет-паша држи, да су оне до душе ванредно важне за Туреку, али врло незнатне за власти. После говора Салисберије, у ком рече, да порта жели дати само обећања, али никаквих јемства, устаде још једном Савфет-паша, велећи, да је порта приправна гуверниере изабрати од најспособнијих мужева царства, провинцијална вијећа брзо сабрати, комору сазвати, судове учинити неодвисним и провеести све реформе, тако провинцијална управа добила тачно онај значај, који за њу траже заступници власти. Али пуномоћници неће више ништа чути, већ остављају конференцију.

СРПСКИ ЗАСТУПНИЦИ НА ДАЛМАТИНСКОМ САБОРУ.

Задаћа је овога чланка да разгледа значај српских заступника на далматинском сабору, њихово дјеловање, њихов прави задатак и то, како се морају односити остали Срби на Приморју према томе, шта раде и како поступају њихови заступници на сабору.

I.

Дочим се непосредно задаће овога чланка нетиче питање о постанку данашњег сабора далматинског, то није од потребе казивати, с каквим је формалностима он 4. Јануара о. г. отворен и чиме је започео свој рад; или говорити, како су избори заступника текли, да ли је на изборима потпуни израз добила воља народа и да ли су у истини народни заступници они, који сада у сабору сједе; или наваћати, да је и на приморју, као и свуда, свака странка хтјела свога кандидата да протурџи и да је ради тога свака најмарљивије употребљива сва допуштена и недопуштена средства, што је на расположењу имала; или казивати, каквим су се средствима разни аспиранти на заступничка мјеста служили, да у сабор засједну; или спомињати о томе, што кажу да је наша влада желела да види праву вољу народа у сабору изражену и да се за то није хтела у изборе уплетати, нити упливисати преко својих органа, да једна а не други изабрани буду; — све се то без спомена може оставити, јер је пријече, да се, бар у кратким потезима, представи,

како се по странкама у далматинском сабору заступници дијеле.

Свега у сабору има четрдесет и три заступника: четрдесет и један су изабрани, а два су вирилица, — дјеле се пак на три главне групе.

Прву саставља већина саборска, која себе називље народном странком и броји двадесет и четири заступника, рачунајући између тих и владиног повјереника, који је уједно и изабрани заступник. Сви су они, или по убјеђењу или по дисциплини странке, сложни у једноме главном питању, аиме, у питању о сједиштењу Далмације са Хрватском. Дочим то питање, осим заступника ове групе, нико други неподржава, то ради тачности и да се од осталих разликују, боље ће бити заступнике већине анексионистима, а странку њихову анексионистичком странком назвати. Одликује се ова странка клерикалним колоритом и уздржана је главним начином, нижим римокатоличким клером, који је у сабору заступљен са пет попова. По одношају к влади, она се може владином странком назвати, јер она влади а влада њој у свакој прилици поклађује и једна другу узајамно похваљује. Ено, на пр., на петој сједници овогдишњег саборског засједања владин повјереник, одбивши најприје неке нападаје на владу, једног заступника мањине, обротно се је заступницима већине саборске с таквим похвалним ријечима, уздигао је толико њихову политичку мудрост, изјавио им је у таквом свечаном топу повјерење владино, да је публика на тријемовима чисто убезекнутом остала, непојимајући да ли то владин повјереник, као такав, народним заступницима говори, или просто да заступници своју странку хвали. Али што је особито охарактеризирало саборску већину као странку владе, то је држање већине у питању о адреси, које је имало доћи на дневни ред овогдишњег саборског засједања. Да је питање о адреси збиља лежало на души већине, да се је њој одиста хтело управити Његовом Величанству адресу, она је могла озбиљно захтјевати да предлог о адреси дође пред сабор одма после верифицираних избора и прије расправе о предрачуно, као што је то по реду ишло, и министарство неби се јамачно тако лако одлучило било да превременим закључењем сабора, забрани далматинском сабору да покорни адресу своме краљу и Господару поднесе. Него одлагати с дана на дан расправу о адреси, забављати се другим пословима прије него овим и одуговлачити, као нарочито, вријеме без да се о адреси и спомене, — све то подкрјепљује најјаче исказану тврдњу, особито пак, кад се обрати пажња на то, да влади, као што се данас очито зна, није било повољно, да се какве адресе од саборе у Беч шаљу. Такво држање већине очигледно показује у каквом се одношају она према влади налази и колико значаја има њена слободна воља. — У погледу осталих народности у земљи, анексионистичка се странка односи различито. Она признаје да у Далмацији постоји и народност италијанска и шугје јој језик и њене народне особине. Такав одношај према италијанске народности од стране већине појмљив је, чим се узме у обзир, да виши дио заступника анексиониста незнају српског језика, или ако га и разумију, али нијесу у стању држати говоре на том језику, него на италијанском. Према српској народности странка се ова односи са

рака учествовао. Као што је познато Турци се хвале да су у овоме рату потукли и Србе и Русе, који су им као доброволци у помоћ дошли, али их је Црна Гора, која нема више од 120,000—140,000 душа најодсудније разбијала. (Одобравање.) Нама треба још и то знати: да се црногорско оружје састоји из неких старих пушака, на које ми у Инглешкој не би ни главе обрнули; да они немају ни кавалерије ни артиљерије, а оно топова што су употребљавали то су од Турака отели, на поред свију ових незгода и недостатака, као и поред све бројно велике војничке масе која је против њих послата, они су у сваком сукобу Туреку снагу лопили. (Одобравање.) Баш у ово вријеме она држи у опсади турски град Никшић услед спора који се изродио после закључена примирја. По враћајући се сад њиховој ранијој историји можемо виђети да се 1516. год. тадашњи политички владалац Црне Горе укљонио уступивши власт црквеном поглавару те земље — владици црногорском, и од тог доба па до скоро владике су управљале земљом и водиле свој народ у бој против непријатеља. Владике су дакле били и војници, а у Црној Гори и јесте сваки свештеник војник. Као што рекох у тој се земљи 400 година борба водила и то на живот и смрт, из дана у дан из године у годину и њу је наслеђивало кољено за кољеном. При полазку у бој Цр-

ногорци су свагда тврду вјеру задавали да ће своју дужност јуначки вршити, а између осталог вриједно је овђе споменути и обичну форму заклетве коју су они полагали. Ова је била у главнине: „Мушки — јуначки се борити или женску преслицу заједнути.“ Ово посљедње може нам изгледати као неко омадовање женског пола, али једва се може појмити степен поштовања које ови храбри планинци признају женској страни. Истина је да жене раде тешке послове, а покадк и у борбама учествују, али част женскиња у Црној Гори је светиња. Чистота и морал тог народа је донста примјерна. Мени је познато да многи говоре о суверености и необразованости Црногораца. Црногорци су можда у нечему сујевјерни, а без сумње многе су им ствари непознате, али у многим тачкама хришћанског закона, пред њима би се могли слободно постићи и многи чланови овог народа. (Одобравање.) Ако би на прилику отишао какав путник у Црну Гору на жељево осјећати се у путу безбједан, све што му требало то је: да какава незаштићена женска — Црногорка — с њиме пође, па се онда нема чега бојати. (Одобравање.) У осталом често се код нас говори о неком дивљаштву — варварству — Црногораца, а за доказ се наводе патицања глава непријатељских. Али нам треба знати да је код Црногораца и обичај и дужност сјећи главе тешко

рањенима па ма они били и најближи сродници, да би се само спасли грозних мук и гадних увреда којима би они били изложени ако би непријатељу живи или мртви у руке пали. (Чујмо.) У посљедње вријеме озбиљни се кораци чинили да се овај свирепи обичај угуши, па се у многим и успјело. Међутим, у сваком другом погледу Црногорци су племе витезова, и њихова историја и ако до сада није довољно пажње на се привукла, и ако се неможе рећи да нема мрачних пјега, опет заслужује да се најозбиљније проучи. Њихово јунаштво и племенито постојанство осигураће им, у потоњим временима, далеко свјетлије име и славу од оне која може пасти у дио племенита, народима и државама много већим и моћнијим у очима свијета и човјештва. (Велико одобравање.)

На завршетку жељево бих још додати: да ако сам се односно Турака опорим изразима служно — а ја једва сам и имао прилике да о њима коју честиту кажем, осим да су добри војници — то ја опет држим, да су Турци оно што су их околности начиниле. Да нешто неки од нас дођу у исте околности ко зна да ли не би и ми брзо престали служити. Турци су имали неприродно велику власт над својим ближњима, а таква неограничена власт зна се да квари и изопачава људску природу. Йудској природи нужни су закони ограничења и стеге а тога

у Турској нити има нити је кад било. У колико год Хришћани заслужују састрадања, у толико више можда се и сами Турци могу сматрати као жртва истог несретног система. Од њих се на пр. вагда тражило да чине покове и ујасе у име своје религије. Положај Турске несретан је дакле не само за то што је победила, већ што је победила у име вјере, а поквареност која се порађа из таквог стања ствари дубока је и голема. Мухамедовци су у стању управљати се у својим сопственим стварима; и, кад не узимају на се да руководе судбину других народа, они међусобно лијепу живе. У извјесним приликама, као оно на примјер Маври у Шпанији, они су показали да могу и заслуге за човјештво стећи. Али само злосретна система под којом живе и која им је ушла у главу мисли какве човјеком никад не треба да овладају, и посљедице којих је пропадање за њих саме а биједа и невоља за друге.

Нека би само Вишњи у својој милости подарио мудрост, стрпљења и одважности Хришћанству да примени правни и нужни лијек оваком стању ствари. (Под бурним усклицима и одобравањем Г. Гледстон заузме своје мјесто.)

Н. С. Ј.

свим противуположно; у томе погледу њом руководи теорија чувеног далматинског велико-Хрвата, по којој Срба на Приморју одлучно нема, него су све згољни Хрвати, који се само по вјери међу собом разликовају, али никако по народности. То је она теорија о православним Хрватима, која је толико на главу и преко Велебита. Има по њекоји заступник, који се у говору показује, да неусваја теорију велико-Хрватства, пак да спасе, што по реку и купе и козу, истоветује Српство са Хрватством; али таквим слабо ко вјерује, јер чини никакво неправдају ријечи, те тако опет остаје господујућом теорија непризнања бића српског живља на Приморју, теорија, која је силну реакцију код Срба изазвала и која је узбудила најновији српски покрет на Приморју. Него о томе после.

Ето у главним потезима слика прве групе заступника на далматинском сабору.

Друга група, која је састављена од једанаест заступника, представља собом мањину саборску и називаје се аутономном странком. У овој странци, и ако нијесу сви заступници међу собом потпуно једнаких политичких погледа, али сви се слажу у одлучном просвједовању против сајединења Далмације са Хрватском. У одношају к влади нијесу јој толико одани, као анексионисте, — премда и између њих има по њекоји, који никакве прилике неупушта, да јој своју услужливост укаже. Проводејући кроз своја два гласила аутономију Далмације и сваком приликом изјављују своју безусловну оданост конституцији. У погледу других народности, они су у мноштву толерантнији од саборске већине, јер осим хрватског признају на Приморју биће и српског живља. — То је у главном слика мањине далматинског сабора; али што је особите напјехе заслужно, то је, да ова странка премда је у сабору у мањини, ипак она господује у земљи, јер се теорија њена свуда практикује, — а практикује се нарочито, у свеопшем употребљавању италијанског језика и у уредима, и у школама, и у разним задругама, пак чак и у такозваним народним славенским читаоницама, — и то уротрјебљавање мучке одобравају и штите и анексионисте, стрјепајући као и аутономисти, да српски језик у мјесто италијанског нестане. Жалосно, али ипак истинито!

Трећу групу заступника у далматинском сабору састављају, или управо говорећи, састављају би имали српски заступници. Њих је најмање — свега шест *) са председником сабора. До последњег времена српски заступници на далматинском сабору нијесу били познати; они су учествовали у клубу већине, своје народне интересе подијавали су закључцима клуба и истоветовали су их са интересима већине, и услед тога губили су се у већини, надајући се себи гласа, као да их није ни било у сабору.

Покрет буђења народне свјести код Срба на Приморју, који се је почео прије мало година, довео је многе Србе до убјеђења, да они могу имати у сабору неколико својих заступника, који се под једном заставом могу окупити и створити једну цјелину, која би кадра била дигнути глас свој у одбрану српских интереса на Приморју и, ако не друго, а оно бар показати свијету, да и у овом далеком крају има Срба, који су свјесни себе. Него тај покрет, ако је успео и дотакнути се многих и пробудити многе уставне услове, није ипак још толико напријед коракнуо, да убједи све у неопходности иницијативе на сабор таквих заступника, који би, сложивши се, кадри били штитити српске интересе. Многим је Србима на Приморју још непојмљиво, како може бити у сабору заступника српских, којих неби задаћа истоветна била са заступницима народне странке; непојмљиво им је даље, каквим би начином могли српски заступници створити неку цјелину, да брани српске интересе; непојмљиво им је напоследку каквим би путем ти српски заступници могли шта извојевати српском живљу на Приморју више, него што могу, радећи заједно са Хрватима. А зашто им је непојмљиво, о томе није вријеме сада говорити, јер би требало казивати, како ти Срби о српству више не знају, него колико им чувени далматински велико-Хрват казује, како они не понају, да су досада полуга били непријатељу српског имена, како они не знају, да су немијевања од оних, које они својим пријатељима сматрају, како они не виде, да им се

нијече све што им је најсветије и то управо од оних, који им се тобож браћом називају, — о томе боље је сада и не спомињати, јер ће вријеме само морати такве освјетити. Ствар је елем у томе, да с тога што има још доста Срба с непробуђеном народном свјешћу, српски се покрет није могао дотакнути свију, нити се је могла још данас створити она сложна група српских заступника, која својим временом у далматинском сабору бити мора.

Свакако већ и на овогодишњем саборском засједању показао се је неки успјех покрета; показало се је наиме, да српски заступници могу самостално поступати и да њихов глас у сабору мора значајан да буде. Ако и нијесу сви данашњи српски заступници поступали сходно захтјевима интереса свога народа, али доста је већ и то, што су бар њеки између њих пробали, шта по ријеч, лед и показали, да се може самостално дјеловати; у будуће тој неколицини придружити се хоће и морају и други, и српска група мораће, по сложним гласовима својим, значајна бити. Свјест се у народу сваком даном све јаче буди, и он ће на скоро надати се је, захтјевати од својих заступника да збиља српским заступницима буду, иначе ће им своје неповјерење очитовати. Заступници пак мораће појмити вољу народа и бити онаковима, каквима их народ хоће.

Како су поступили ти српски заступници на овогодишњем саборском засједању? Страшно неодлучно, — ето одговара. Видило се је, да их још импресионирају стари хрватски војсковође, јер су са особитим обзирима допуштали себи такав корак, који је могао неповољним изгледати већини, а што је најглавније нијесу поступали, као што су морали, неодлучно и самостално, него су се у мноштву подчињавали закључцима клуба већине. Него зато ипак не морају се одма одкривати. Дакако да је требало, да они одма одлучно залочу свој рад, да они одма из клуба већине изиђу и да своју српску заставу развију; али узимајући у обзир досадашње прилике, они морају бити извинени прво за то, што је у овје сваки почетак тежак, а друго, што осим једнога самог, остали су тек јучер почели еманципирати испод туге хрватских војсковођа и што још и сами нијесу сасвим прокинути свјешћу о неопходности, да баш самостално и као чисто српски заступници дјеловати имају. Најнепријатнији је утисак производио на публику улога, коју је играо један српски заступник са своје неодлучности у једном питању, које је карактер српски имао. «Уздржава се од гласовања» рече, — јамачно да не увриједи ни Петра ни Павла. Него знајући до јучерашње тијесне одношаје тога истог заступника са главним представницима већине и обраћајући пажњу на меки карактер његов, не мора ни он осуђен бити, тим мање, што је он сам неке своје пријатеље свечано увјеравао, да ни под каквим начином неће гласовати са већином, кад дође на дневни ред расправа о адреси, а наиме при тој расправи. да је дошла пред сабор, морале су се на чисто одкрити политичке боје заступника.

То неодлучно дјеловање српских заступника било је узроком, што су и њихове тежње неодлучне биле, дакле што се остварило нијесу.

Они су тежили да се међу собом сједине у једну цјелину и да се сабору покажу као заступници, који недијеле политичке напоре саборске већине. Али отварање те тежње водило је за собом у првом реду испуњење из анексионистичког клуба, дакле одјецлење од већине, — и ту је ето био најјачи чвор. Они су појимали да им при данашњем положају ствари, у клубу већине мјеста нема ако хоће да са чисто српским програмом на поље изиђу, а појимали су у једно да са таквим програмом изићи морају јер ће их иначе онђе мњење осудити, — а међутим ту су обзиром персонални, ту је традиционална политика, која им пут пријечи и зауставља их. Него ипак, схваћајући озбиљност положаја свога и видећи да им другог излаза нема, одлучише се и на тај корак и чекаше само згоду да ногом ступе, чекаше наиме, да се у клубу почне претресавати питање о адреси, и онда би коначно са већином раскретили. На жалост сабор је био одгођен прије него што ће се о адреси дебатирати, те се тако измаче лијепа згода, да тресу већ једанпут са себе српски заступници туђу тугу.

Тежили су даље, да својим државњем у сабору покажу, да су наиме српски заступници, просвједујући против и толеранције познатог велико-Хрвата и другова му, који нијечу српско име на Приморју, али су и у томе неодлучни били и смијеност их је (осим једнога) изневијерила у најљепшем тренутку, онда управо, кад се је у сабору говорило о

научном језику у задарском приправничком заводу. Дакако и ту су персонални обзир једну од најглавнијих улога играли, тако да умјесто просвједова, дошло се је до неке транзакције најмизеријег својства. Измишлио је један српски заступник неку средњу стазицу, којом су се могли провучи сви, пак се тобож и Срби и Хрвати међу собом сложише. Помисли се дакле на брзо створило, али Хрватима опет остаде широко поље а просвјед Срба прими опет облик тежње, која се има тек да оствари. Него данас или сутра ти персонални обзир морају већ престати, јер се лично опћем жртвовати мора, и српски ће заступници дигнути просвједујући глас свој против оних, који у њиховој домовини српско име нијечу.

Све дакле тежње српских заступника осташе и на даље тежњама. (Свршиће се).

Бугарски револуционарни програм. Бугарски револуционарни комитет утанио је сљедећи од 25 тачака састојећи се програм, који садржава у себи захтјеве угњетеног бугарског народа. Програм гласи овако:

1. Од Бугарске ће се начинити независна држава и то у њеним етнографским границама.
2. Сви у Бугарској насељени Черкези биће из државе проћерани.
3. Организацију Бугарске преузеће јевропска комисија, у којој ће и неколико бугарских чланова бити.
4. Бугарску мора славенска војска окупирати. Ако би ова окупација немогућа била, то ће Бугари народну војску подићи, којом ће војском јевропски официри заповједати, али морају знати бугарски језик.
5. Званични језик у држави биће бугарски језик.
6. Екзарх постаће патријарх, али неће имати политичког уплива.
7. Десетак (порез) ће се један пут за свагда укинути; сва дојакошња «добра круна» државна земљишта и шуме у Бугарској подијелиће се у народу.
8. Бугарска ће имати за одбрану сврху народну војску. У иностранству ће ју заступати њени консули.
9. Турски «консули», као и сви турски државни папири, неће имати у Бугарској никакве вриједности.
10. Бугарска ће имати право, да свој систем новца уведе.
11. Нова држава подиће све за нужно припознате војничке заводе.
12. Јевропске велесиле, које ће гарантовати права Бугарске, одредити ће, колики данак да се Турској плаћа; овај ће се годишње у два пута плаћати.
13. Бугарска прима један дн државног дуга, који је порта до 1870. г. у Јевропи учинила. Док се овај дн неоплати, неће морати Бугарска ни данак плаћати.
14. Султан ће водити титулу «велики цар бугарски», али само донде, док је он законити наследник Османа и док није каквом дворском револуцијом на престо дошао. У последњем случају је бугарски престо празан и народ ће себи новог краља изабрати.
15. Владалац бугарски зваће се «цар бугарски». Исти ће бити изборни.
16. Само услед «плебисцита» може исти збачен бити.
17. У случају револуције, која би се могла услед фанатизма у Цариграду дн, имаће бугарска војска дужност, да брани законитог «великог цара».
18. Бугарска ће имати народну владу и слободу трговања.
19. Сви становници бугарски биће пред законом равноправни. Привилегисани неће исто тако бити, као што неће бити ни неравноправни.
20. Двије вароши на црном мору и двије на Дунаву биће проглашене као слобовна отворена пристаништа.
21. Начело трговинске слободе постаће у Бугарској као закон.
22. Царински приходи имају се за побољшање комуникационих средстава, за подизање докова и добрих лука и т. д. употребити.
23. Прелазак из хришћанске вјере у мухамеданску биће у Бугарској најстрожије забрањен.
24. Порта ће сву штету, која је 1877. г. Бугарској нанешена, надокнадити морати.
25. Бугарска не може никад више турска провинција постати.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

„Српска Зора“

илустрован лист за забаву и поуку.

Година друга.

Ишла је из штампе друга свеска

„СРПСКЕ ЗОРЕ“ са овјем садржајем:

1. Текст: Причања Вука Дојчевића; скупио и сложио Стеван М. Љубиша.

Ода Лукијану Мушицкоме од Ј. С. Ч. — Црна царица, приповијетка Сахер-Мазоха, превео Сава Петровић. — Натписи од Ђ. Рајковића. — Сјај мјесече... од Г. Бакаловића (пјесма). — Висо и Јулија на селу, новела Готфрида Келера, превео Ј. С. Ч. (наставак). — Лукијан Мушицки, за спомен стогодишњег му рођен-дана, написао Бранко Мушицки. — Мисли о људским страстима и страстним људима, шалива предика за озбиљан свијет, од Стевана Ј. Јевтића. — Ђенерал Никола Павловић Игњатијевић. — Манастир Тројан у Бугарској. — Из јевропског јулисена. — Са острва Мадагаскара. — Ларош-Фуколов изреке. (II.) Листа Претрескиња. — Прегледне биљепке (Књижевност, Новинарство, Друштва и скупови, Свечаности, Лица, Позориште и умјетност, Исправка). Коњички ског од Анте Јовановића у Прагу. — Ребус Н. П. у Бечу. — Дописка.

П. Слике: Манастир Тројан у Бугарској, цртао Ф. Каниц. — Лукијан Мушицки (велики лик). — Из јевропског јулисена, цртао Ф. Каниц. — Ђенерал Игњатијевић. — Официри са острва Мадагаскара. — Пулеар, залијев на острву Мадагаскару. — Малегаско село на Мадагаскару.

Предплата је цијена листу:

на читаву год. ф. 6.
« пола год. « 3.
« четврт год. « 1 и 50 н.

За Србију:

на читаву годину 72. гроша.
« пола године 36 «
« четврт године 18 «

Преплата се шаље осим на потписану, на књижару браће М. Поповића у Н. Сад; браће Јовановића у Панчево и В. Валожића у Биограду.

Администрација «Српске Зоре»
Wien, VII., Burggasse 24.

«ПРИЧАЊА ВУКА ДОЈЧЕВИЋА»

скупно и сложио

СТЕВАН МИТРОВ ЉУБИША

издаје

уредиштво «Српске Зоре».

На жељу многих претплатника наших, ми се сво одважисмо да издајемо «Причања Вука Дојчевића», осим у листу и у засебној књизи.

Ово ће дјело излазити свака два мјесеца у свескама од два табака, на малој осмини.

Како би ово дјело и широмашној публици, а нарочито оној у источним нашим предјелима разумљивије било, то смо са поштованим писцем уговорили, да издамо уз ову књигу, и то са последњом свеском, мали ријечник, у ком ће све оле теже и непознатије ријечи растумачене бити.

Цијена је једној свесци 20 новчића, а г. г. комисионарима и скупљачима дајемо 20 на сто рабата.

Ишла је из штампе I. свеска дјела: «ПРИЧАЊА ВУКА ДОЈЧЕВИЋА» скупно и сложио Стјепан Митров Љубиша. Цијена 20 новчића.

У овој свесци штампане су осим предговора ове приче: 1. «Ако лаже коза не лаже рог». — «Свуда поћ, а дома доћ». — «При муци триста, по муци ништа». — «Тешко ногама под манитом главом». — 5. «Или каменом о лонац, или лонцем о камен, тешко лонцу». — 6. «Да јој треба наше слоге, неби никад кише нашло».

Ова свеска може се добити осим у администрацији «Српске Зоре» у књижарама браће М. Поповића у Новом Саду; браће Јовановића у Панчеву; Велимира Валожића у Биограду и Јефте Милића у Котору.

На администрацију ваља новац слаати или у плаћеном писму или поштарском упутницом. Г. Г. комисионаре и скупљаче умољавамо да се с наручбанама непосредно на нас обраћају.

У Бечу, 3. Фебруара 1877.

Уредиштво «Српске Зоре».

Wien VII. Burggasse 24.

НАШИМ ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Многа господа ту же нам се, да им лист редовито нестиже. Уредиштво до сад није имало никаква посла са администрацијом и експедицијом листа. Но пошто је сад једно и друго преуређено и под контролу редакције стављено, то ће свака неправилност за будуће бити одстранена. Рекламације молимо без одлагања управљати на редакцију.

Кореспонденција „Гл. Црногорца“

Госп. Н. М. Трет: велите: «Послао сам претплату за 1876. год. А сад има већ мјесец дана, да вашег листа никад не добијем. Писао сам више пута, но безуспјешно. Јели чудо?»

Та, за Бога, није то никакво чудо, јер обустава листа природна је посљедица тога, што ви нијесте послали претплату за 1877. годину.